

Dayanışma-Kooperatif Ekonomisinin Tarihsel Kökenleri ve Uygulama Girişimleri

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (11)

Chryssanthi Petropoulou

27.10.2014

Dayanışma ekonomisinin kökenlerinin 1800'li yıllarda yayımlanan metinlere dek ulaştığı biliniyor. Kropotkin'in "Ekmeğin Fethi" kitabı ile iyiden iyiye ortaya koyduğu, paylaşma ve dayanışma ilkeleri ile örgütlenmiş toplum tahayyülü; sonrasında "Karşılıklı Yardımlaşma" adıyla kaleme aldığı kitabıyla; bunun, yaşamın tüm özneleri için ne kadar doğal bir güdü olduğunu ortaya konmuştu.

Ne yazık ki günümüzde, Dayanışma Ekonomisi kavramının da tıpkı kooperatif kavramı gibi kapitalizmin içerme stratejilerinin hedefi olduğunu grüyoruz. Her ne kadar Dayanışma Ekonomisi de Kooperatifler de tarihte, özgür yaşamın yeniden yapılandırıldığı deneyimlerde etkin bir rol oynamışlarsa da günümüzde oldukça tehlikeli çarpıtmalarla karşı karşıyadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2012 yılını "Kooperatifler Yılı" ilan etmesi ile bu çarpıtmalardan en belirgin olanını gözler önüne sermişti.

Daha önce Meydan Gazetesi'nin yazı dizilerinden 21.yy Teslimiyet Teori ve Pratikleri başlığı altında pek çok yazıda kapitalizmin Truva atı projelerini gerçekleştirdikleri STK'ları deşifre etmiştik. Yıllardır Truva atı olarak nitelediğimiz söz konusu STK'ların "sistemin yarattığı adaletsizliklere karşı oluşacağını öngördüğü muhalefeti, kendinin yaratması ve samimi mücadeleleri etkisizleştirilmesi" ortak paydasında buluştuğunu görmekteyiz. Bu bağlamda kapitalizm güdümündeki 'özel sektör' ile devlet güdümündeki 'kamu sektörü' karşısında bir 'üçüncü sektör' olarak nitelenen Dayanışma Ekonomisi'nin ve uygulamalarından biri olan kooperatifçiliğin Truva atı saldırılarına maruz kalması daha anlaşılır hale gelmektedir.

2011 yılındaki Yunanistan Ekonomik Krizi ile sertleşen; Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) troykasının yarattığı baskı Yunanistan toplumunda pek çok ezileni özörgütlü deneyimlere itmiş, art arda ortaya çıkan işgal evleriyle, işgal edilen fabrikalarla, kolektif üretim ve paylaşım alanlarıyla bir araya getirmiş, örgütlü bir toplumun önünü açmıştı.

Chryssanthi Petropoulou'nun kaleme aldığı "Yunanistan Şehirlerinde Alternatif Kolektif Ağlar ve Dayanışma-Kooperatif Ekonomisi'nin Teorik Kökenlerini Keşfetmek" başlıklı makalesi her ne kadar akademik bir inceleme olsa da yaşama ışık tuttuğu iddiası barındıran diğer akademik metinlerden oldukça uzak bir karakterde. Yunanistan coğrafyasında faaliyet yürütmüş ve halen mücadelesine devam eden yüzlerce kolektifin incelendiği bu araştırma, pratik deneyimlerin değerlendirilmeye çalışıldığı, pratikten üretilen bir teorik metin olduğu için Meydan Gazetesi olarak dikkate alarak okuyucularımızın gündemine taşımak istedik.

Oldukça geniş kapsamlı olan bu çalışmanın Yunanistan özelinde taşıdığı detayları, deneyimlenmiş olmalarından dolayı, her ne kadar önemsesek de araştırmanın tümünün gazetemizde yayımlanamayacak kadar uzun olması sebebiyle kısıtlı bir bölümünü ele aldık.

Makalenin "Dayanışma-Kooperatif Ekonomisi'nin Tarihsel Kökenleri ve Uygulama Girişimleri" başlıklı üçüncü bölümü yeryüzünün pek çok coğrafyasındaki deneyimleri değerlendirmesi ve daha genel bir bakış açısı sağlaması nedeniyle bu konuda daha ileri tartışmaların önünü açabilecek, bu kavram için bir temel çıkış noktası olarak ele alınmalıdır.

Dayanışma-kooperatif ekonomisinin temelleri, dünya üzerinde kapitalizm öncesi oluşumların var olduğu yüzyıllarda kaybolmuş olsalar da¹, on dokuzuncu yüzyılın sözde ütopyalarında teorik olarak incelenmiştir². Bu düşünce akımları Sanayi Devrimi'ni benimseyenler ile eleştirenler olarak iki ana akım

---

¹ Luxembourg, 1976, Marx, 1964, Kropotkin, 1955, Lambos, 2012

² Polanyi, 1968

oluşmuştur³: Birisi insanlığın mutluluğunu maddi zenginlikte, bireyin toplum içerisinde kaybolmasında ve devletin yüceltilmesinde arar. Diğer akım, belli bir maddi refah seviyesini gerekli görmekte birlikte, mutluluğun, insanın özgürce eylemesi sonucunda oluştuğunu ve bu özgürlüğün herhangi bir ahlak kuralı ya da devletin çıkarı için feda edilemeyeceğini savunur⁴. Bu yazıda incelenen kolektiflerin çoğu farklı amaçlarla ortaya çıkmış olsa da bu düşünceden özellikle etkilenmiş görünmektedirler.

Dayanışma-kooperatif ekonomisinin kökenlerini, Avrupa ve Amerika'da Sanayi Devrimi sonrası yaygınlaşan toplumsal hareketlerin örgütlenme biçimlerinde de görmek mümkündür. İşyerlerinde ve özellikle sanayide ortaya çıkan bu hareketler, daha sonra üretim yerlerinden şehirlere geçtiler. Bu süreçte ortaya çıkan bazı dönüm noktaları şöyle sıralanabilir: Kapitalizmin 1840'taki ilk krizi sonrasında sözde deneysel ütopyacı topluluklar ve ilk kooperatif hareketin gelişmesi, 1871'deki Paris Komünü, 1910'daki Meksika devriminden sonra gelişen topluluklar, Sovyetlerin oluşum aşaması, Orta Avrupa'da işyerleri kolektifleri denemeleri, İspanya Devrimi (1936-1939) nin anarşist-liberter komünleri, 2. Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya'da, Çin ile Küba'da devrimin ilk aşamasında dayanışma ekonomisi yapıları, Latin Amerika'daki özgürlük teolojisinin desteklediği dayanışma yapıları, ABD'de Malcolm X (1952-1963) ve Panterler (1966-1968) hareketleri, Hindistan'daki şiddet karşıtı hareket ve diğer pek çoğu. Şehirde öz-yönetimin pratik uygulamalarının ve insanın insanı sömürsünü ortadan kaldırma denemelerinin çoğu yenilgiye uğratıldı. Ancak bunlar gelecek kuşakların insanlığı özgürleştirmek için yeni denemeler yapmalarını tetikledi⁵ ve "çatlaklar" da denilen bu yaratıcı direnişlerle ilgili devasa bir tartışma başlattı⁶.

20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan pek çok post-modern proje, 1968 isyanlarından oldukça etkilenmiş benziyordu. Bu isyanlar, birden fazla disiplini ve yeni toplumsal hareketleri kucaklıyordu: kadın hareketi, ekoloji hareketi, cinsel özgürlük hareketi, öğrenci hareketi, tabandan gelen işçi hareketi, şehir hareketleri, işsizlerin hareketleri vb.⁷. Pek çok çalışmanın gösterdiği üzere⁸, 1960'lardan itibaren dayanışma ekonomisi yapılarını kullanan alternatif kolektifler çoğaldılar. 1980 ve 1990 yılları arasında, bu kolektiflerin çoğu devlet yardımı veya büyük sponsorluklar yoluyla sistem tarafından yutuldu. Diğerleri öz-örgütlenme geleneğine sadık kaldılar.

1995'e gelindiğinde, bütün bu hareketler ve inisiyatifler henüz ortak tartışmalarda tanışmamışlar, hatta bazıları arasında ciddi görüş ayrılıkları var gibi görünüyordu⁹. Genelde belli bir bölgede veya belli bir konuyla alakalı alanda soyutlanmış durumlardı ve toplantıları bu dar alanlar ölçeğinde gerçekleşiyordu. İlk ortak tartışma girişimi, 1996'da, Güneydoğu Meksika'daki Lacandon ormanında Birinci Galaksilerarası Buluşma çağrısını yapan Zapatista hareketi tarafından gerçekleştirildi. Daha sonra ortaya çıkan hareketler yukarıda bahsedilen hareketleri takip etti:

---

³ Mumford, 2003

⁴ Berneri, 1982

⁵ Hobsbawm, 2011

⁶ Holloway, 2010

⁷ Psimitis, 2006

⁸ Tilly, 2004

⁹ Wallerstein, 2008

- 1999'da Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü karşıtı hareketler ve takip eden anti-küreselleşme hareketleri¹⁰,
- Latin Amerika'daki yerli hareketlerin forumları ve dünyanın diğer bölgelerindeki forumlar¹¹,
- Küresel sosyal forumlar ve alternatif küreselleşme hareketi¹² ile,
- Son zamanlarda gerçekleşen Avrupa'daki "öz-yönetim toplantıları"¹³
- Ve diğer koordinasyon faaliyetleri.

Bu günlerde, küreselleşen kapitalizmin yarattığı şartlarda, dünya çapında tüm disiplinleri ve tüm örgütlenme biçimlerini kucaklayarak, birden çok direnişi bir arada örgütleyebilen iletişim ağları ile birlikte, bölgeselliğin önemi tekrar gözden geçiriliyor. Direnişler ağlar sayesinde küyerel (glocal) nitelik kazanıyorlar¹⁴: Günümüzün Zapatista hareketi (Meksika'da 1994'ten itibaren), Brezilya'daki evsiz insanların MST hareketi, Arjantin'de annelerin hareketi ve işgal edilen fabrikalar hareketi, Bolivya'daki pek çok hareket (Cochabamba hareketi), Venezuela'da ("missione" adı verilen yapıların kolektiflere dönüşümü, CECOSOLA), Avrupa'daki birçok öz-örgütlenme ("eko-topluluklar"ın yanı sıra Christiania, Marinaleda vb.), son zamanlardaki meydan hareketlerinin sonucu olarak ABD'de ve tüm dünyada ortaya çıkan kolektifler¹⁵.

Sonuçta insanın insanı sömürüsüne ve küresel sermayenin egemenliğine karşı direnen, dayanışma, elbirliği ve karşılıklı yardımlaşma temelinde işleyen kolektifler, mevcut sistemdeki çatlaklar olarak görülebilir¹⁶. "...Yaratıcı direnişler, toplumsal şartları derinlemesine değerlendirerek insanların kölelik yerine öz-örgütlü bir yaşamı seçme olanaklarını artıran sosyal yapılardır. Başka bir deyişle, yeni ve özel türden bir sosyopolitik hareket, nihai amacı, çıkış stratejisiyle uyumlu radikal bir toplumsal dönüşüm olan faaliyetlerdir"¹⁷.

Yaratıcı direnişlerin kökleri sadece günlük yaşamdaki değişimler yoluyla toplumu dönüştürmeye çalışan tarihi girişimlerde değil, sürekli ekonomik büyüme sürecine meydan okuyan ekoloji hareketinde de bulunur. Birinci "Dayanışma – Kooperatif Ekonomisi Alternatif Festivali"ne katılan kolektiflerin bildirisinde belirtildiği gibi; "Çok uzun bir yolculuğun başında olduğumuzu biliyoruz. Yanılsamaları yaygınlaştırarak, kardeşlerimizin içinde bulunduğu fakirliği ve sefaleti sömürmeye çalışacak popülist ve sadakacı güçlerin karşısında duracağız... Ayrıca biliyoruz ki, sömürüye, adaletsizliğe, sınırsız bereket aldatmacasına dayanan bir dünyanın son anlarında yaşıyoruz. Bu dünya parçalanıyor ve şimdi yükseltmemiz gereken yapılar, sadece mevcut kördüğümün yerine geçmekle kalmayıp; dayanışma, işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerinin inşa edildiği elle tutulur örnekler olmalıdır!"

Yazıda incelenen kolektiflerin sahip olduğu veya sonunda sahip olmayı hedefledikleri ortak özellikler şunlardır:

- Siyasi partilerden, örgütlerin ve küçük-orta ölçekli esnafların faşist olanlarından bağımsız olmak.
- Ekonomik destek kuruluşlarından ve sponzorlardan bağımsız olmak.
- Program kararlarının ve etkinliklerin tabanın yaptığı toplantılarda belirlenmesi (bir araya gelinmesi için devamlı üye şartı aranmaz).

¹⁰ GS, World Trade Organization, etc.

¹¹ <http://zeztainternazional.ezln.org.mx/>

¹² <http://www.forumsocialmundial.org.br/>

¹³ <http://www.foire-autogestion.org/>

¹⁴ Koehler & Wissen, 2003; Petropoulou, 2012a

¹⁵ Stavrides, 2010, Leontidou, 2012

¹⁶ Holloway, 2010

¹⁷ Varkarolis, 2012

- Sadece grup içinde değil, dışarıya da dönük etkinlikler. Bir veya daha fazla bölgede devamlı olarak varlık sürdürmek.
- Afişler, posterler, internet veya diğer medya araçlarıyla sistematik olarak varlık göstermek.
- Kolektif içi karşılıklı yardım ve karşılıklı dayanışma.
- Diğer gruplarla eşit seviyede ilişkiler kurulması ve internet yoluyla iletişimde kalınması¹⁸.
- Sistemden kopma özlemi. Başka bir dünya özlemi. Reddetme – yaratma süreci ile mevcut sistemde çatlaklar yaratılması ve bu yolla edinilen itibar¹⁹. Şehir içindeki alanları dönüştüren ve yeni anlamlar kazandıran eylemlerle, ve özellikle bu çatlaklarda yapılan faaliyetlerle²⁰ yaratılan “şiiir” özlemi²¹. Şimdi, şu anda, başka bir dünyanın tohumları olan ilişkileri yaratma isteği²².

---

¹⁸ Castells, 2009

¹⁹ Holloway, 2010

²⁰ Holloway, 2010

²¹ Petropoulou, 2010

²² Carlsson and Manning, 2010

Anarşist Kütüphane

Chryssanthi Petropoulou
Dayanışma-Kooperatif Ekonomisinin Tarihsel Kökenleri ve Uygulama Girişimleri
Anarşist Ekonomi Tartışmaları (11)
27.10.2014

Çeviri: Güven Salgun - Bu yazı Meydan Gazetesi'nin 22. sayısında yayımlanmıştır.

tr.anarchistlibraries.net